

*Сольонова Олександрія Олександрівна,
ад'юнкт кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ*

ОКРЕМІ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ
ПИТАННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ПОТЕРПІЛОМУ

Відповідно до ст. 41 Конституції України кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної творчої діяльності. Ніхто не може бути протиправно

позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним та охороняється законом. Держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності [1].

Згідно чинного КПК України, потерпілими можуть виступати: фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди. Це можуть бути як громадяни України, так і іноземці та особи без громадянства; юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди [2, с. 179]. Юридичні особи визначаються на підставі положень статей 80-112 Цивільного кодексу України.

В основі набуття фізичною чи юридичною особою статусу потерпілого у кримінальному провадженні лежить одночасна сукупність таких умов: фактичної (завдання кримінальним правопорушенням відповідної шкоди) та формальної (подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяви про залучення її до провадження як потерпілого). Перевірка розгляд та вирішення такої заяви законом не передбачаються, як це було раніше, тому статусу потерпілого особа набуває автоматично за наявності вказаних вище умов.

Право потерпілого на відшкодування завданої кримінальним правопорушенням шкоди належить до найважливіших прав жертв злочинів, що підкреслюється у низці міжнародно-правових актів: у п. 8 Декларації основних принципів правосуддя для жертв злочинів і зловживань владою, прийнятій Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 40/34 від 29.11.1985 р.; Європейській конвенції про відшкодування збитків жертвам насильницьких злочинів від 23 листопада 1983 р.; Формами реалізації відповідного права потерпілого є отримання добровільного відшкодування з боку обвинуваченого, пред'явлення цивільного позову та компенсація за рахунок Державного бюджету України [3]. Слід зазначити, що даний спосіб відшкодування шкоди лише міститься в положеннях Кримінального процесуального кодексу України, однак законодавчо не врегульований спеціальним законом. Хоча, робочою групою вже підготовлений проект закону «Про відшкодування за рахунок держави шкоди фізичним особам, які потерпіли від кримінального правопорушення», який нажал так і залишається проектом.

За КПК 1960 р. цивільний позов міг бути пред'явлений лише щодо матеріальної шкоди, завданої злочином, то чинний КПК передбачає можливість відшкодування як матеріальної, так і компенсацію моральної шкоди.

Потерпілий має право, а не зобов'язаний давати або ж відмовитися від давання показань під час досудового розслідування та судового розгляду (ч. 2 ст. 95 КПК). У разі давання показань потерпілий зобов'язаний давати правдиві показання під загрозою кримінальної відповідальності (ч. 3 ст. 224 КПК, ст. 384 КК). Обов'язок доказування обставин, що складають предмет

доказування у кримінальному провадженні, у передбачених КПК випадках покладається також на потерпілого (ч. 1 ст. 92 КПК).

Особливість показань потерпілого полягає в тому, що потерпілий безпосередньо стикається з фактом злочину, або злочинцем. Найчастіше він очевидець злочину, тому сильніше від інших обізнаний з обставинами злочину, у результаті якого йому завдано шкоди; найчастіше являється особою, зацікавленою в результаті досудового розслідування. Звідси показання потерпілого може бути тенденційними і необ'єктивними.

В.М. Савицкий і І.І. Потеружа, вважають, що припущення щодо явної зацікавленості потерпілого у результаті справи дещо перебільшені [4, с. 164]; під час з'ясування розміру заподіяної матеріальної шкоди, потерпілі з корисливих спонукань називають суму шкоди, яка перевищує насправді суму збитків. Свідчення потерпілого, як і показання інших учасників, немає заздальгідь встановленої доказової сили, вони підлягають перевірці поряд з іншими зібраними доказами й оцінці.

Отже, шкода заподіяна злочином має важливе як кримінально-правове так і кримінально-процесуальне значення, оскільки її розмір безпосередньо впливає на кваліфікацію злочину, його суспільну небезпечність та призначення покарання, а також на відшкодування (компенсації) шкоди у кримінальному провадженні.

Кримінально-процесуальний інститут відшкодування шкоди передбачає можливість забезпечення шляхом цивільного позову вимогу заявлену органам, які здійснюють кримінальне провадження, фізичної чи юридичної особи, якій завдано шкоду кримінальним правопорушенням, її представника, законного представника (на захист інтересів неповнолітніх осіб та осіб, визнаних у встановленому законом порядку недієздатними чи обмежено дієздатними), прокурора (у випадку необхідності пред'явлення цивільного позову в інтересах держави, а також громадян, які за станом здоров'я та інших поважних причин не можуть захистити свої права) до підозрюваного, обвинуваченого або до фізичної чи юридичної особи, яка за законом несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану діями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння про відшкодування цієї шкоди, що вирішується судом разом у рамках кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - 141с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т.1/ О.М. Бандурка, Є.М. Блаживський, Є. П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. - Х.: Право, 2012. - 768 с.

3. Новик В.А. Права потерпілого за новим Кримінально-процесуальним Кодексом України. Літописець: Збірник тез за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції «Права людини: історія і сьогодення» (м. Житомир, 6 грудня 2012 року). - Житомир, 2012. - С. 125-131.

4. Савицький В. М. Потерпілий у радянському кримінальному процесі / В.М. Савицький, І.І. Потеружа. - М., 1963. - 241 с.